

Zachar Zsolt

A környezetkárosítás-bűncselekmény kriminálstatisztikai mutatói és az elkövetők szociálgeográfiai vizsgálata

**Criminal statistical indices of environment impairing crimes
and social geographic analysis of the perpetrators**

Absztrakt

A tanulmányban kriminálstatisztikai adatok segítségével, bűnügyi fertőzöttségi térképekkel tárom fel a környezetkárosítások elkövetésének területi és időbeli jellegzetességeit. Magyarország megyéinek, illetve a környezetkárosítás ismertté vált elkövetőinek összehasonlító vizsgálatával próbálok rávilágítani azokra a földrajzi-társadalmi tényezőkre, amelyek közvetlenül befolyásolhatják a bűncselekménytípus előfordulását, illetve fokozhatják a bűnalkalmak kihasználását. A 2005–2018-as időszakban Magyarországon regisztrált környezetkárosítás-bűncselekmények kriminálstatisztikai adatainak vizsgálatából választ kaptam arra, hogy a környezetkárosítás tekintetében mely magyarországi megyék a bűnügyileg legfertőzöttebbek, illetve mely környezetkárosítási típus fordult elő a leggyakrabban. Az ismertté vált elkövetők szociálgeográfiai vizsgálatából kimutatható, hogy a környezetkárosítás esetében is jelentős negatív társadalomföldrajzi tényező a munkanélküliség és az iskolázatlanság.

Kulcsszavak: bűnözésföldrajz, környezetkárosítás, szociálgeográfia, kriminálstatisztika

Abstract

In the essay I use data of criminal statistics, maps of criminal infection in order to discover temporal and areal features of committing environment impairing. Comparing the known perpetrators of environment and the Hungarian counties I try to highlight those geographical and social facts which could directly influence the occurrence of these types of crimes and the ones which could increase the abuse of criminal opportunities. There are statistics about the registered crimes of environmental impairing between 2005 and 2018 in Hunga-

ry. With the help of these data, I got the answer about the Hungarian counties being the most infected areas from criminal point of view and the answer for the fact which environmental impairing types are the most common ones. The social geographical analysis of known perpetrators shows, that also in case of environment impairing are unemployment and non-education significant negative social geographical facts.

Keywords: geography of crimes, environment impairing, social geography, criminal statistics

Bevezetés

A környezetkárosítás bűncselekmény törvényi tényállását a magyar jogrendszerben a jelenleg hatályos 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 241. §-a fogalmazza meg. A környezetkárosítás a közrend elleni bűncselekmények egyike. A környezetkárosítás esetében az elkövetési magatartást a környezet vagy annak valamelyik eleme károsításával valósítják meg. Az esetek zömét a nem sorozatjellegű, egyedi megítélésű, kis tárgyi súlyú ügyek alkotják, amelyekben döntően a talaj kőolajjal, vegyszerrel, trágyával, szennyvízzel, illetve egyéb anyagokkal való szennyezése a jellemző. A felszín alatti vizeket (karsztvíz, rétegvíz), illetve a természetes felszíni vizeket (tó, patak) is hasonlóképpen szennyezik. A környezetkárosítások jelentős hányadát teszi ki a növényzetkárosítások, valamint a falopások, amelyet természetvédelmi területen, illetve védett faj ellen követnek el. Egyre nagyobb számban fordulnak elő engedély nélküli tűzgyújtással, szeméttel megvalósított levegőszennyezéses esetek is. A környezetkárosítás elkövetési formáit értékelve kijelenthető, hogy hazai viszonylatban nem jellemző a szervezett jellegű megvalósítás (Ábrahám, 2006). Jóllehet tanulmányomnak nem témája a geográfia és a bűnözés kapcsolatának vizsgálata, érdekesnek tartom erről is szólni. Fodor István (Fodor, 2002) szerint a környezetföldrajz tárgya a természet, a társadalom és a gazdaság kölcsönhatásának, a természeti környezet minőségének (mint életminőségi tényező) vizsgálata. A környezetföldrajz a földrajztudománynak a környezet és a természet védelmével, a fenntartható fejlődés földrajzi összefüggéseivel foglalkozó részdiszciplínája. Vofkori László (Vofkori, 2003) szerint a környezetföldrajz a környezet és az élőlények közötti viszonyokat tanulmányozza. A környezettudomány ága. Vizsgálati témaköre a környezetvédelem, természetvédelem, levegőtisztaság, vízminőség, talajvédelem. Az erdővagyon-védelem és a vadászat természetvédelmi vo-

natkozásai. Fogalmai: a globális környezeti változások, ember és környezet kölcsönhatása, veszélyes hulladékok elhelyezése, környezeti veszélyforrások, természeti katasztrófák, környezetszennyezés, környezetvédelem, természetkárosítás, természetvédelem, fenntartható fejlődés, környezetszennyezés. A zöld kriminológia, mint az a nevéből is következik elsősorban a környezettel, annak megóvásával, megőrzésével foglalkozik.

Korinek László Kriminológia c. könyvében a következőket fogalmazza meg: „A zöldkriminológia képviselői szerint a bűnözésre vonatkozó hagyományos fogalmainkat felül kellene vizsgálni abból a szempontból, hogy a társadalmak és azok alkotórészei – beleértve a gazdasági társaságokat és a kormányokat is – milyen szerepet játszanak a környezet rombolásában. Ennek az a kriminológiai vonzata, hogy a kár és a sérelem fogalmait újra kellene értékelni.” (Korinek, 2010) Ez a társadalomra veszélyesség kategóriájának tágabb felfogása, amelyben a fenyegetettséget nem csupán az aktuális emberi együttélésre, hanem annak időben (a jövő generációi) és tárgyban (állatok, élővilág) kiterjesztett kereteire is értelmezni kell.

Kobolka István és munkatársai szerint a kriminológusok, a statisztikusok és a társadalom földrajzzal foglalkozók körében régóta ismert, hogy a bűncselekmények elkövetői és a helyszín között összefüggés mutatható ki, illetve a bűncselekmény elkövetésének helye determinálja az esemény hovatartozását. (Kobolka és tsai., 2003)

Vígh József szerint a bűnözés lényeges ismérve, hogy térben és időben meghatározott, tehát térbeni kiterjedése van, és mint olyan, alkalmas földrajzi vizsgálatokra. Mivel a bűnözés jellegzetes emberi tevékenység, a különböző nemű, korú, társadalmi réteghez tartozó, különbözőképpen szocializálódott egyénekre jellemző, vagyis társadalomföldrajzi vizsgálódásra alkalmas. (Vígh, 1998)

Erdei Gábor értelmezésében a kriminálgeográfia a szociálgeográfiai ágazata, amely a bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek a tér- és időbeli aspektusait vizsgálja. (Erdei, 2013)

Horst Herold szerint a bűnügyi földrajz nem elégszik meg a földrajzi hely és a bűnözés statisztikájának összehasonlításával, hanem a következő kérdést teszi fel: mik azok a leíró indikátorok, amelyek meghatározzák a bűnözés növekedését, és amelyek magyarázzák az adott földrajzi hely vonzó hatását a bűnözésre? (Herold, 1973)

Tóth Antal szerint, mivel vizuálisan szemléltetjük egy terület bűnügyi fertőzöttségét, a térképeket szemlélve észrevehetünk olyan kapcsolatokat, összefüggéseket a bűnözés és a kriminogén tényezők között, amelyek egyébként elkerülnék a figyelmünket. (Tóth, 2007)

Kerezi Klára munkájában arról ír, hogy a kriminálgeográfia a kriminológia területe, a bűnözési térkép a földrajz tudományterületén alkalmazott eszközt jelenti. (Kerezi, 2003)

Tanulmányom bűnözésföldrajz témájú. Feltérképeztem a magyarországi környezetkárosítás-bűncselekmények térbeli kiterjedését, dinamikáját, ok-okozati összefüggéseit. A kriminológia és a geográfia ismereteit együttesen használom fel. A megrajzolt térképekről leolvashatjuk a környezetkárosítás bűncselekmények térbeli megoszlását. Vizsgálom, hogy Magyarország megyéi közül melyik a bűnügyileg legfertőzöttebb, és ez milyen okokra vezethető vissza. Az elkövetők szociálgeográfiai vizsgálatával rámutatok arra, hogy melyek a környezetkárosító bűnözést reprodukáló társadalmi tényezők.

A felhasznált adatok gyűjtése és a kutatás módszertana

A környezeti bűnözésre vonatkozó kriminálstatisztikai adatok elemzésénél nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a kriminálstatisztika a jelenség vizsgálatánál a jog fogalomrendszeréből indul ki, ezt a fogalomrendszert tekinti a regisztrálás alapjának. Ennek természetes következménye, hogy a jogrendszer megváltozása – hosszabb idősorok elemzése esetén – számos probléma forrása lehet. A környezetkárosítás-bűncselekmény elemzésénél ez nem jelent különösebb problémát, mivel a vizsgált időszak alatt lényegesen nem változott a környezeti bűncselekmények jogi megítélése.

A környezetkárosítás-bűncselekményt korábban az 1978. évi IV. törvény szabályozta. A 2005. évi XCI. törvény kismértékben módosította a környezet és természet elleni bűncselekmények szabályozását. A vizsgált területek (megyék) egyazon büntetőjogi szabályozás alá tartoznak, így adataiknak összehasonlítható elemzése nem igényel bőséges magyarázatot. A környezeti bűnözésre vonatkozó információink elsődleges forrása a rendőrségi adatbázis, a Robotzsaru Neo integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer.¹ Segítségével a környezetkárosító bűnözést a legkiterjedtebb módon tárgyi oldalról,

¹ 18/2011. (IX.23.) ORFK utasítása a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer egységes és kötelező használatáról, jogosultsági rendjéről, az adatvédelem, valamint a rendszerfejlesztés előírásairól.

Robotzsaru rendszer: a rendőri szervek alap informatikai rendszere, olyan informatikai alkalmazások együttese, amely egységes rendszerbe foglal valamennyi nyílt rendőrségi tevékenységgel kapcsolatban keletkező, illetve beszerzett elektronikus adatot és iratot; a rendőri munka jellegéhez, illetve az egyes felhasználói csoportok feladat- és munkaköréhez igazodó felhasználói jogosultságok biztosításával komplex módon támogatja a rendőri szervek munkáját az elektronikus iratkezelésen, adatszolgáltatáson és feldolgozáson keresztül. Részét képezi a Dokumentumtár, a Netzsaru rendszer és a Robotzsaru NEO rendszer.

az ismertté vált bűncselekmények száma alapján ismerhetjük meg. Itt érdemes néhány szót ejtenünk a látens környezetkárosításokról is. A kriminalisztika tárgyilagossága azon alapul, hogy kizárólag a bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek előtt ismertté vált bűncselekményeket és azok ismertté vált elkövetőit tartalmazza. Ahol kicsi látenciával számolhatunk, ott ez valós visszajelzést ad a bűnügyi fertőzöttségről. A környezetkárosítás bűncselekmények esetében a látens bűncselekmények számát megbecsülni nem lehet.

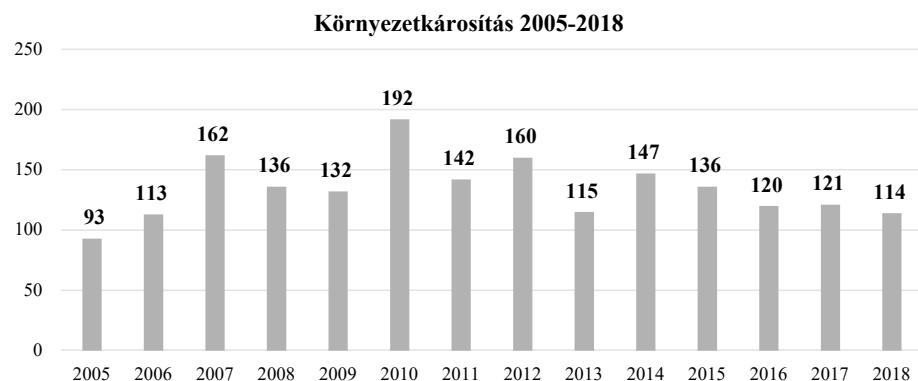
A nyilvántartásban szereplő bűncselekményeket országos szinten egyesével elemeztem, kiszűrve az esetleges hibás adatfelviteleket. A regisztrált számadatokban nemcsak a vádemelésre alkalmas ügyek szerepelnek, hanem az egyéb befejezéssel zárultak is. A környezetkárosító bűnözés alakulását és területi különbségeit ennek a rendszernek az adatait felhasználva tekintem át. Jelen esetben 13 év adatait elemzem. A 2005-ös évig nem álltak rendelkezésünkre pontosnak mondható mutatószámok a környezetkárosítás-bűncselekmény vonatkozásában, a bűncselekmények normális regisztrálása a rendőrség részéről a 2005 utáni időszakra tehető. Ekkor vált gyakorlattá a rendőrségi nyilvántartási rendszer állandó és kötelező jellegű használata, az adatok felvitele. Ekkortól már bizonyos tendenciákat és következtetéseket is le lehet vonni. A 2012-es év hozott esetünkben egy jogszabályi változást, amely a környezetkárosítás lényegi tényállásán nem változtatott. A környezet és természet elleni bűncselekmények számszerű adatai Magyarországon igen alacsonyak a vagyoni elleni bűnözéshez képest, ugyanakkor azok változása magyarázható, az adatok elemzésre alkalmasak, vagyis az egyes esetekből következtetni lehet az általános törvényszerűségekre.

A környezetkárosítás bűncselekmények terjedelme, dinamikája és tendenciája

Magyarországon az ilyen jellegű bűncselekmények száma napjainkra állandó, viszonylagos stabilitást mutat, nincsenek az ismertté vált bűncselekmények szempontjából kiugró évek.

Robotzsaru NEO rendszer: a Robotzsaru-2000 integrált ügyviteli ügyfeldolgozó rendszer korszerű, továbbfejlesztett változata; olyan informatikai ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő alkalmazás, amely az iratkezelési szoftverekkel szemben támasztott követelményekről szóló külön jogszabályban meghatározott követelményeknek megfelel, tanúsítvánnyal rendelkezik, továbbá 24 órás folyamatos üzemmódban rendelkezésre áll valamennyi rendőri szerv részére, és strukturált adatbázis formában tárolja a rendőri szervek által rögzített adatokat, iratokat.

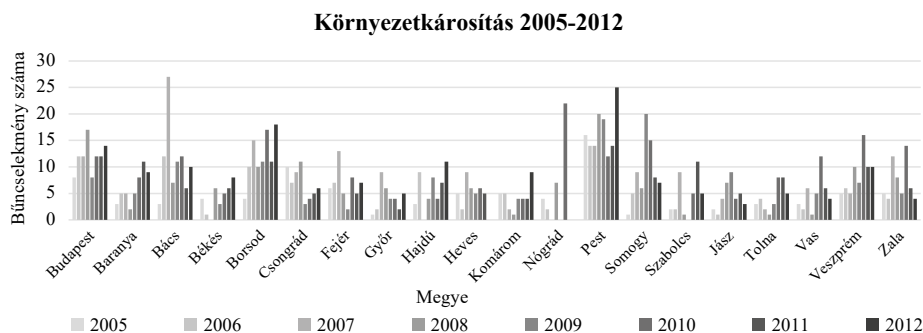
Magyarországon a környezetkárosítás az általam vizsgált 2005-2018 közötti időszakban az alábbiak szerint alakult:

1. számú ábra: A környezetkárosítás-bűncselekmény mutatószámai (2005-2018).
Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

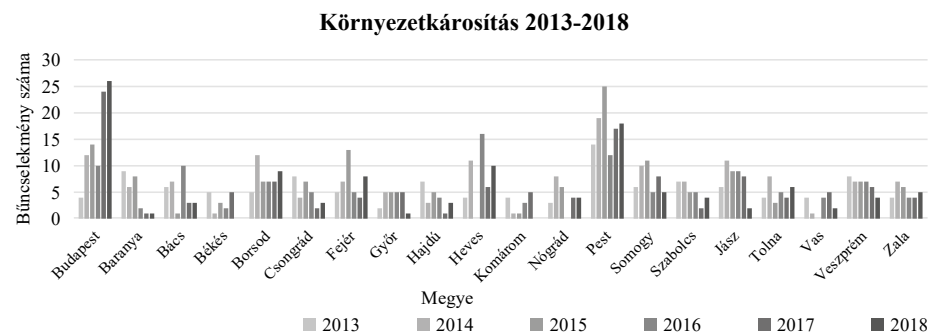
Az ábrán láthatjuk, hogy a 2005-ös évben volt a legalacsonyabb, míg 2010-ben a legmagasabb az esetszám. Átlagosan a regisztrált esetszám 134,5. 2005-ben még érezhetőek voltak a rendszer nyilvántartási, adatfelviteli problémái, ez magyarázza az alacsony esetszámot is. 2010-ben a transzformátor olaj elfolyásával megvalósuló környezetkárosítások (amelyek az áramvezeték lopás velejárói voltak) emelték meg jelentősen az esetszámot. A környezetkárosítás-bűncselekmény 2007-től a viszonylagos stabilizáció és konszolidáció jegyeit hordozza magán, bár 2014-től kisebb csökkenést figyelhetünk meg.

A bűnözési fertőzöttség

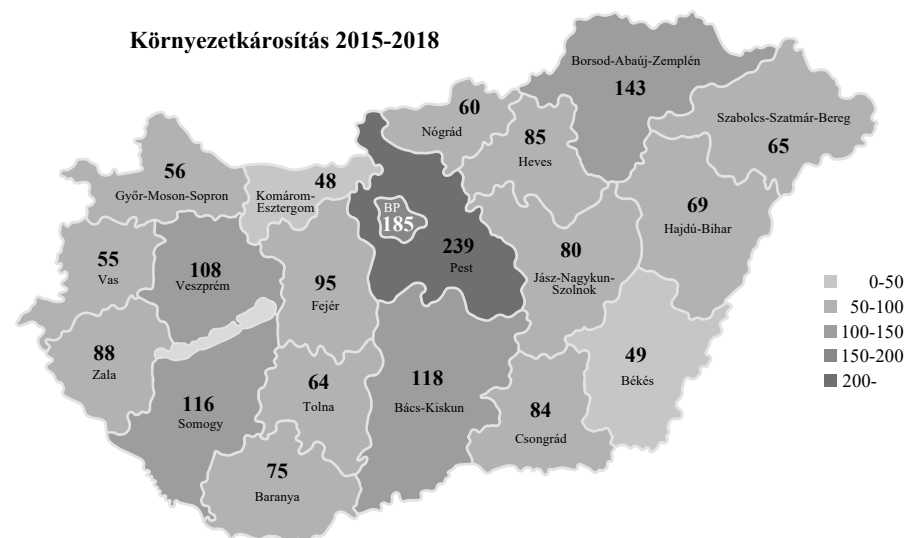
2. számú ábra: A környezetkárosítás-bűncselekmény megyei mutatószámai (2005-2012).
Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

Az ábrán jól láthatjuk a 2005–2012-es időszakra vonatkozóan a megyék bűnözési fertőzöttségét. Eszerint a legtöbb környezetkárosítás-bűncselekmény Pest megyében, Borsod megyében, Budapesten és Bács-Kiskun megyében történt.

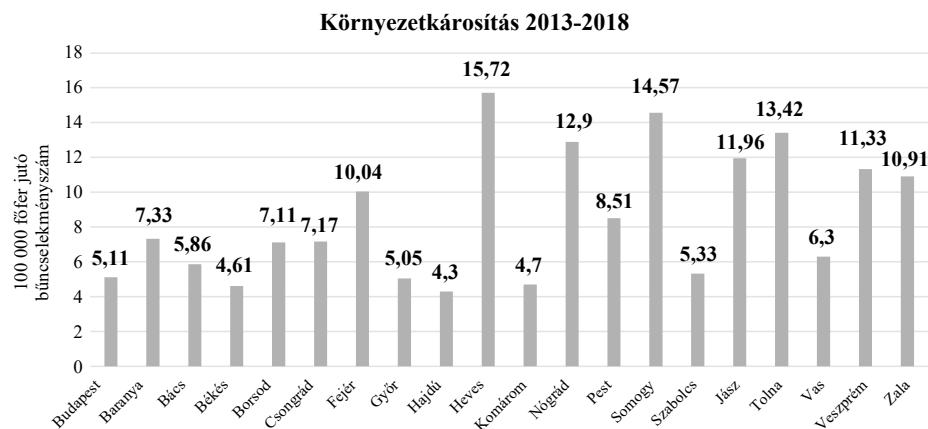

3. számú ábra: A környezetkárosítás-bűncselekmény megyei mutatószámai (2013-2018).
Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

A 2013–2018-as időszakban nem történt nagy változás a megyék között. A legtöbb ilyen jellegű bűncselekmény Pest megyében történt. Budapest áll a második helyen, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Bács-Kiskun megyében a mutatószámok visszaestek, de még így is elég magasak.

4. számú ábra: A környezetkárosítás-bűncselekmény mutatószámai, bűncselekményszám/db (2005-2018). Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

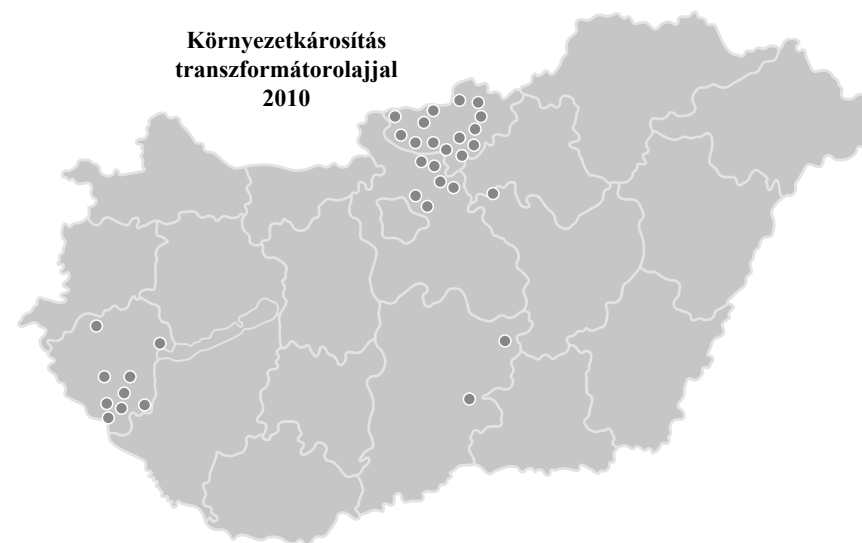
5. számú ábra: A környeztkárosítás-bűncselekmény 100 000 főre jutó megyei mutatószámai (2013-2018). Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

A nagyobb mennyiségű bűncselekmény adott területen történő előfordulása nem feltétlenül a bűnözési intenzitással magyarázható, hanem oka lehet a nagyobb népességszám is. A bűnözési gyakoriság szempontjából hazánk megyéit vizsgálva megállapítható, hogy 100.000 főre vetítve Heves megyében követték el a legtöbb ilyen jellegű bűncselekményt. Ezt követi a rangsorban Somogy és Tolna megye.

A környeztkárosítás típusai és struktúrájának változása Magyarországon

A bűnözés intenzitásának földrajzi aspektusú vizsgálata, vagyis az egyes területek bűnözésintenzitásának összehasonlítása a gyakorlati bűnüldöző és bűnmegelőző munkának is fontos szegmense. A mennyiségi összehasonlítás túl azonban a bűncselekmény típusainak összehasonlítására is szükség van, mivel ebből kaphatunk reális képet egy adott terület, megye környeztkárosítási kriminalitásáról.

A talajszennyezéssel elkövetett környeztkárosítások általában a legjellemzőbb típusok. Talajszennyezés történhet hulladékkal, veszélyes hulladékkal, állattetemmel, illetve maradványokkal, olajjal, olajszármazékkal, szennyvízzel, trágyával (állati ürülék), vegyszerrel, méreggel. 2010-ben volt a legmagasabb talajszennyezés, amely a vezetéklopások nyomán fellépő olajfolyás miatt következett be. Magyarországon az elmúlt időszak legkiemelkedőbb tárgyi súlyú környeztkárosításaként a vörösiszapkatasztrófa hozható fel példaként.

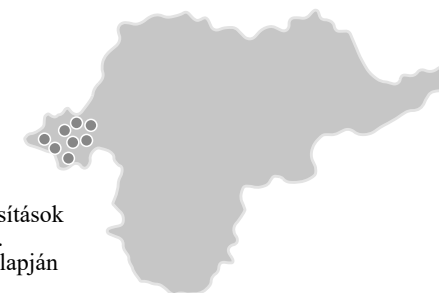
6. számú ábra: Környeztkárosítás transzformátor olajjal 2010-ben. Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

A térképről leolvashatjuk, hogy a legtöbb ilyen típusú környeztkárosítás Nógrád megyében és Zala megyében történt, de elenyésző számban előfordult az ország más területein is.

Az élővíz szennyezése jellemzően szennyvízzel történik, de előfordul olajjal, olajszármazékkal, hulladékkal, veszélyes hulladékkal, állattetemmel (maradványokkal), vegyszerrel, méreggel elkövetett környeztkárosítás is. A vizsgált időszakban 2006-ban volt a legmagasabb az élővíz szennyezés, amely leginkább Veszprém, Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar megyében fordult elő.

Az égetéssel történő környeztkárosítást hulladékégetéssel, erdő, mező, nád meggyújtásával követik el általában. Ez a bűncselekménytípus 2011-től folyamatos emelkedést mutat. Manapság egyre jellemzőbb a hulladékégetés. A 2012-es emelkedésnek oka a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében bekövetkezett erdőtűzek magas száma volt.

Környeztkárosítás erdőtűzzel 2012 Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

7. számú ábra: Erdőtűzzel okozott környeztkárosítások Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (2012). Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

Jellemző környezetkárosítás típus a növényzettel kapcsolatos károsítás, illetve falopás, amelyeket ebben a viszonylatban természetvédelmi területen vagy védett fajra követték el. Ez a fajta elkövetési mód a környezetkárosítások jelentős hányadát teszi ki, és az évek folyamán változó intenzitást mutat.

Az építési munkálatok a mai modern világunkban jelentős kárt okozhatnak a természetben. A médiában többször hallani helytelenül kiadott építési engedélyekről, illegális építkezésekről, amelyek a természetvédelmi területből vesznek el egy újabb darabot. Napjainkra ismét megnövekedett az ilyen jellegű környezetkárosítás, amely főként Budapesten, Zala és Pest megyében fordult elő. Jellemző még a környezetkárosítás járművel. Tapasztalatom szerint itt rengeteg a látens bűncselekmény. Nehéz az elkövetők felkutatása, tettenérése, a bűncselekmény elkövetésének bizonyítása. A levegőkárosítással elkövetett környezetkárosítások száma is évről-évre növekszik. Két meghatározó évet vizsgálva azt láthatjuk, hogy 2011-ben Budapesten, Pest megyében és Jász-Nagykun-Szolnok megyében fordult elő levegőszennyezéses eset, 2012-ben pedig Békés, Csongrád, Győr-Moson-Sopron, Veszprém és Vas megyében fordult elő ilyen típusú környezetkárosítás, igaz csupán egy-egy eset. Legemlékezetesebb a vörösiszap katasztrófa utáni levegőszennyezés a Veszprém megyei Kolontár településen.

Környezetkárosítás levegőszennyezéssel 2011, 2012

8. számú ábra: Környezetkárosítás levegőszennyezéssel megyei mutatószámok (2011-2012).
Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján.

Összeségében tehát megállapítható, hogy a környezetkárosítások döntő hányadát talajszennyezéssel követték el, ugyanakkor jelentős még a falopással járó környezetkárosítás is.

A bűnözés személyi oldala (társadalomföldrajzi szempontú megközelítése)

Sértetti oldal

A sértetteken belül megkülönböztetünk természetes és jogi személyeket. A kriminálgeográfia módszerével a természetes személyek vizsgálatára nyílik lehetőség. A sértettek vizsgálatával foglalkozó tudományág (viktimológia) előrehaladtával több kutató is a bűnözés alapjellemzői közé sorolja a sértetti oldalt. (Mátyás, 2011)

Egy vagyon elleni bűncselekménynél pontosan behatárolható a sértetti oldal, valaki károsult, vagyoni kárt szenvedett, amely vagy megtérül vagy nem. Általában a vagyon elleni bűncselekményeknél megegyezik a sértett és a feljelentő személye.

A környezet és természet elleni bűncselekményeknél a sértetti oldal speciálisnak mondható. Nem beszélhetünk általánosságban sértetti oldalról, ugyanis minden környezetkárosításnál sértett a magyar állam, a magyar társadalom és a magyar természeti értékek, az állat- és növényvilág.

A környezetkárosítás-bűncselekménynél általánosságban elmondható, hogy a lakosság teszi a legtöbb feljelentést. A lakosság szerepelt a legtöbbször sértettként, vagyis az ő érdekeik (értékeik) sérültek a leginkább a környezetkárosítás által. A helyi lakosság értesült elsőként a környezetkárosításról. Itt is érvényesülni látszik az a feltevés, hogy a környezeti problémák megoldását helyi szinten kell elkezdeni. Ezt igazolja az is, hogy az elkövetők nagyrészt helyi lakosok. Amennyiben a helyi lakosság nem teszi meg a szükséges lépéseket a környezetkárosító magatartások ellen, úgy a hatások késleltetve bár, de globálisan is jelentkezni fognak.

Elkövetői oldal

A bűnözést vizsgáló kutatók hamar felismerték, hogy az egyén bünelkövetővé válása szoros kapcsolatban van a társadalmi környezettel.

Erdei Gábor már megfogalmazta korábban, hogy miért is fontos vizsgálni földrajzi szempontból a bűnözés személyi oldalát: „A gyermekek szegénysége a bűnözést termelő társadalmi faktorok között kiemelkedő jelentőségű. A bűnözést reprodukáló társadalmi és földrajzi tényezők, a gyermekkori szegénység együtt jár a fiatalok iskolai hiányosságaival.” (Erdei, 2002) A hazai etnikai csoportok és az etnikai problémák feltérképezése elválaszthatatlan a földrajzi környezet és a bűnözés kapcsolatrendszerében. Aki alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik és emellett szakképzése sincs, nagyobb valószínűséggel

válik munkanélkülivé. Az alacsony jövedelem nehéz megélhetéssel jár együtt, így a pénzszerzés eszközeül sokszor a bűnelkövetés marad.

Gönczöl Katalin munkájában a bűnözés és a szegénység kapcsolatát írta le az 1789-1849 között végbement polgári forradalmak utáni állapotoknak megfelelően, amely történések megváltoztatták az európai országok társadalomszerkezetét. Általánossá vált az a nézet, hogy a szegénység önmagában bűn, és egyben további bűnök forrása is. A városi és falusi szegénység körében növekedett a csecsemőgyilkosság, az öngyilkosság, az elmezavar, a prostitúció. Új és meghatározó antiszociális viselkedési formává vált a vagyon elleni bűnözés. (Gönczöl, 1991)

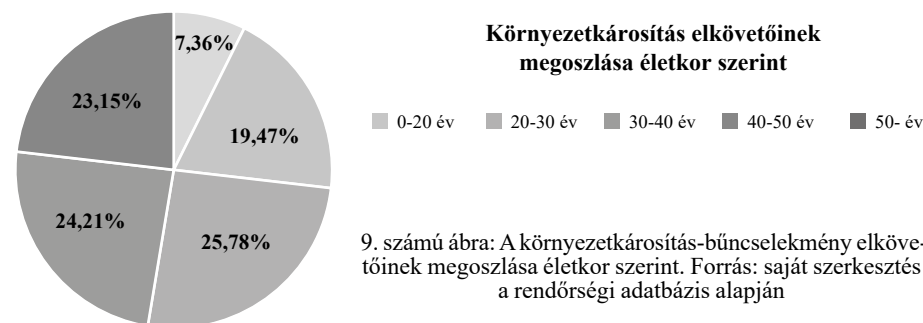
Erdei Gábor szerint a negatív, ezen belül a deviáns magatartások körében az egyes jelenségek gyakorisága térben és időben különböző. A negatív magatartások gyakoriságának életkor, családi állapot, iskolai végzettség, anyagi és társadalmi helyzet szerinti eltérései a különböző tudományágak által gyakran vizsgált, a szakirodalomban rendszeresen tárgyalt tények. A bűncselekmények számának növekedése mellett fontos az elkövetők terjedelmi változása is. (Erdei, 2002)

A fentiek alapján az ismertté vált elkövetőket elemeztem életkor, nem, lakhely, családi állapot, foglalkozás, iskolai végzettség és nemzetiség szerint.

A vizsgált időszak: 2013-2018.

Az elkövetők életkora

Számos kriminológusával foglalkozó kutató arra a megállapításra jutott munkája során, hogy az életkor előrehaladásával a bűnözési aktivitás csökkenő tendenciát mutat. Az alkalmazott bűnözési modellekben is megjelenik az életkor valamely szegmense a bűnözés magyarázatára.

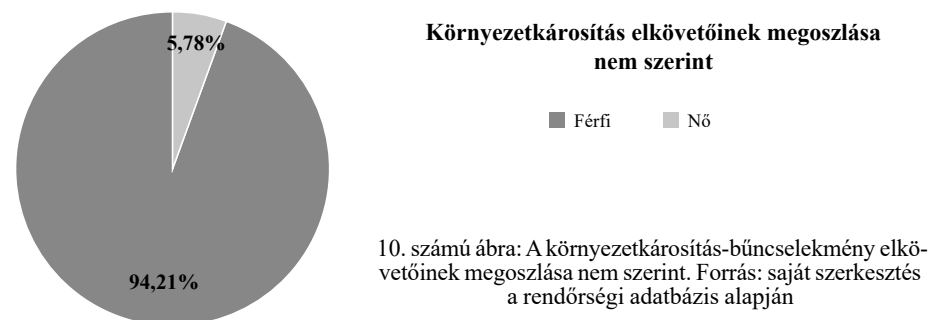
Az elkövetők életkor szerinti megoszlásának vizsgálatából kimutatható, hogy a 20 év alatti elkövetők aránya alacsony. A vizsgált időszakban volt olyan év, amelyben nem volt 20 év alatti gyanúsított. A fiatalok bűnözése nem jellemző

erre a bűncselekménytípusra. A 20 és 30 év közöttiek már magasabb százalékot képviselnek. 30 éves kor felett az elkövetők megoszlása között nincs szignifikáns különbség. Összességében a 30 és 50 éves életkor közötti elkövetők voltak túlsúlyban. 50 éves kor fölött már egyre kevesebb az elkövető.

Az elkövetők neme

Kutatásaim során arra a megállapításra jutottam, hogy a legtöbb környezeti bűncselekmény elkövetője férfi. A természetkárosítás bűncselekmény esetében a női elkövetők aránya kb. 12%. A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekmény elemzésénél kimutattam, hogy 2013-ban az elkövetők 6,7%-a nő volt, 2017-ben pedig a 7%-a.

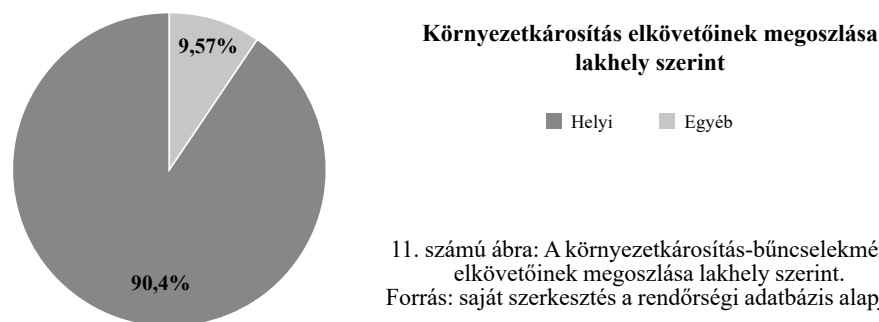
Tímár Judit munkájában arról ír, hogy az egyre terjedő ökofeminizmus képviselői a nők természetközelségét, természet iránti nagyobb érzékenységét hangsúlyozzák. Úgy vélik, a nők jobban tudatában vannak a helyi környezeti problémáknak, jobban aktivizálhatók a környezetvédelmi mozgalmakban. (Tímár, 2002) E nézet kritikájaként ugyanakkor megfogalmazódik, hogy korunk gazdasági fejlődésével átalakulóban vannak a nemi szerepek, így a környezeti tudatosságban fellelhető nemi különbségek is változnak – még a perifériális falusi területeken is –, ráadásul e szemlélet alkalmas lehet arra, hogy egyik vagy a másik nemre hárítsák a környezetvédelem feladatát, ami csak együtt képzelhető el. A nők valóban ritkán fordulnak elő elkövetőként környezeti bűncselekményeknél, kis mértékben természetkárosítás bűncselekménynél társtettesként, vagy szuvenírek, védett fajokból készült fogyasztószerkezetek, kivonatok csempészeténél. A női bűnözés aránya az össz-bűnözésen belül is alacsonyabb, mint a férfiaké. Általában a női bűnözés alacsonyabb arányának okai között szerepel az a magyarázat, hogy a nők szorosabb társadalmi kontroll alatt állnak a családban (nagy szülők, család, házastárs szerepe), a szűkebb társadalmi környezetben, valamint korábban megszerzik a szociális kognitív képességeket, mint a férfiak.

Az ábráról leolvashatjuk, hogy az elkövetők 94,21%-a férfi, s a női elkövetők csupán 5,78%-ot tesznek ki. A vizsgált időszakban előfordult olyan év, amikor nem volt női gyanúsított környezetkárosítás elkövetése miatt.

Az elkövetők lakhelye

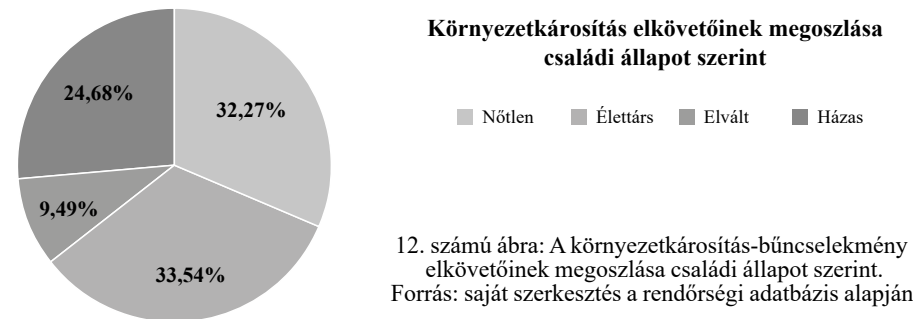
Földrajzi aspektusból érdekes megállapításokra adhat lehetőséget a bűnelkövetők mobilitásának vizsgálata, amely az elkövetés helyén tartózkodás alapján osztályozza a bűnelkövetőket (Mátyás, 2011). A vagyon elleni bűncselekményeknél jellemző az átutazó bűnöző. A tapasztalt elkövetők nem a saját lakhelyükön lopnak, így a lebukás veszélye is sokkal kisebb. A környezetkárosítás esetében a sérthető értékek elhelyezkedése nagymértékben befolyásolja a bűncselekmény előfordulását. Egy védett erdő területi elhelyezkedése vagy egy szarvasgomba lelőhely lehet ilyen tényező. A sérthető értékek elhelyezkedését leginkább a helyi lakosság ismeri.

A mozgó bűnöző, illetve a külföldi állampolgárságú elkövető ennél a bűncselekménynél ritka. Leginkább a helyben lakók követik el a környezetkárosításokat, amelyet a 11. számú ábra is jól mutat. A vizsgált időszakban az ismertté vált elkövetők 90,40%-a volt helyi lakos. Az elkövetők 9,57%-a nem helyi lakos volt, azonban az esetek nagy részében környékeliek voltak, vagy helyiek társitteseként vettek részt a bűncselekmény elkövetésében (például szarvasgomba keresés, ásás következtében jelentkező környezetkárosításkor).

Az elkövetők családi állapota

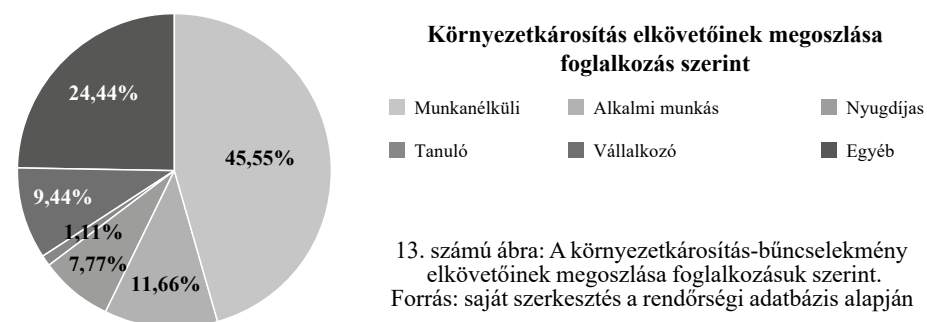
A családi háttér jelentős hatással van az egyén bűnelkövetővé válására. Egy gyerek elsősorban a családi nevelésen keresztül alakítja ki saját normarendszerét, világszemléletét. Ugyanakkor felnőttként a házasság adhat némi erkölcsi alapot, de ezt különösebben érvekkel alátámasztani nem lehet.

Piskóti-Kovács Zsuzsa értekezésében megállapította, hogy nem mutatható ki kapcsolat az elvált lakosság aránya és az ismertté vált bűnelkövetők száma között (Piskóti-Kovács, 2014). Én magam korábban a falopás elkövetők vizsgálatánál jutottam arra a következtetésre, hogy nincs kapcsolat a családi állapot és a bűnelkövetés között. A 12. számú ábráról leolvashatjuk, hogy elkövetői szempontból ennél a bűncselekménytípusnál nem számít igazán, hogy valaki bejegyzett társas kapcsolatban él-e vagy sem. A nőtlen és az élettársi kapcsolatban élő elkövetők aránya – kis eltéréssel – megegyezik. Az elvált elkövetők sem képviselnek jelentős arányt.

Az elkövetők foglalkozása

A kriminológiai foglalkozó szakemberek számára nem újdonság, hogy a munkanélküliségi ráta és a bűnözés különböző mutatószámai között kapcsolat van, azaz a magasabb munkanélküliségi ráta magasabb bűnelkövetési gyakoriságot indukál.

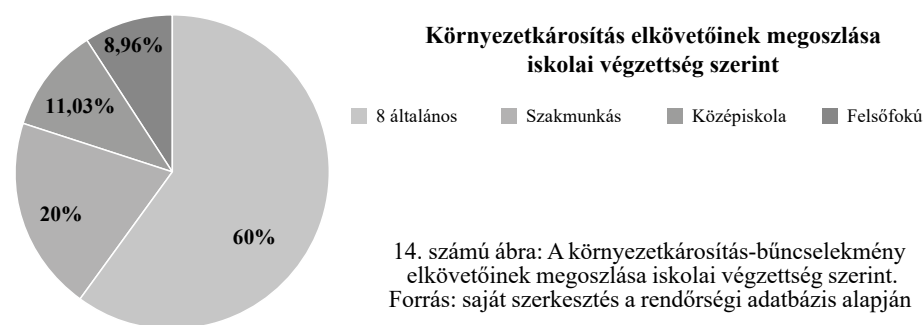
A 13. számú ábrán láthatjuk, hogy a legtöbb elkövető (45,55%) munkanélküli. Mennyire evidens, hogy aki munkanélküli, előbb-utóbb a bűn útjára lép? Pis-

kóti-Kovács Zsuzsa PhD értekezésében ezt az összefüggést a következőképpen fogalmazta meg „*Véleményem szerint ennek magyarázatára a vizsgált társadalmi tényezők közül a következők emelhetők ki, aki rendszeresen iskolába jár vagy dolgozik és emellett a közösségben is tevékenykedik, az szinte teljes bizonyossággal nem fog bűncselekményt elkövetni, mivel egyrészt nem ér rá bűnözni, másrészt nincs is arra rászorulva*”. Összességében megállapította, hogy a bűnelkövetés szempontjából a legnagyobb veszélyfaktort a munka nélkül maradás, a munkaerőpiac periferiájára való kerülés jelenti. (Piskóti-Kovács, 2014)

Az alkalmi munkás statisztikai szempontból legtöbbször munkanélküli. Nincs állandó munkája, amikor elfogy a pénze, elvállal valamilyen kisebb volumenű munkát. A szakképzetlen emberek általában alkalmi munkákból élnek. A 13. számú ábrán láthatjuk, hogy ők is jelentős számban kerülnek ki elkövetőként. Tanuló a legtöbb évben nem fordult elő, nyugdíjas is csak elvétve. Az egyéb foglalkozási kategóriában megtalálható az östermelő, közhasznú munkás, polgármester, karbantartó, konyhai kisegítő, juhász, sőt még a környezetvédelmi vezető is.

Az elkövetők iskolai végzettsége

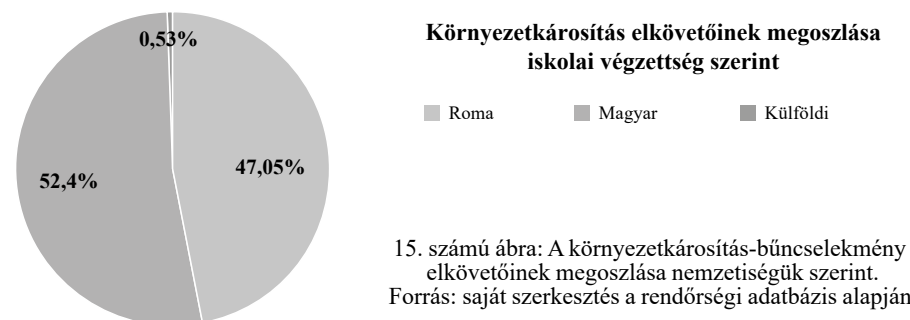
Az iskolai végzettség és a bűnelkövetés összefüggéseit a kriminálstatistikusok eltérően magyarázzák. A legáltalánosabban elfogadott nézet szerint a magasabb iskolai végzettség előnyösen hat a közbiztonságra, tehát a magasabb iskolázottság kevésbé predesztinál bűnelkövetésre. Tapasztalatom alapján ugyanakkor a gazdasági bűnelkövetők magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. A környezetkárosítás elkövetőinél is találkoztam polgármesterekkel, ügyvezető igazgatókkal.

Láthatjuk, hogy az elkövetők több, mint a felének a legmagasabb iskolai végzettsége 8 általános. A szakmunkás végzettséggel rendelkezők is jelentős hányadot

(20%) képviselnek. Ahogy nő az iskolai végzettség, úgy csökken az elkövetők aránya is. Azaz a környezetkárosítás esetében is elmondható az a törvényszerűség, hogy minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy bűncselekményt fog elkövetni.

Az elkövetők nemzetisége

Láthatjuk, hogy az ismertté vált külföldi elkövetők száma elenyésző (0,53%). A környezetkárosítás magyar nemzetiségű elkövetői 47,05%-ot tettek ki. Az elkövetők több mint a fele (52,40%-a) roma származású. Piskóti-Kovács Zsuzsa kimutatta, hogy a szociális segélyben részesülők aránya, az etnikai diverzitás index, valamint a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők aránya minden esetben pozitív kapcsolatot mutat a bűnelkövetők számával. Roma nemzetiségű elkövetőkkel környezet és természet elleni bűncselekményeknél olyankor találkozhatunk, amikor a környezetkárosítás velejárója az egyéb vagyoni jellegű haszon, mint például a falopásnál. (Piskóti-Kovács, 2014)

Összegzés

Tanulmányomban feltérképeztem a magyarországi környezetkárosítással kapcsolatos bűncselekményeket. A 2005-2018 közötti időszak vizsgálatával megállapítottam, hogy a környezetkárosítással kapcsolatos bűncselekmények 2007-től a viszonylagos stabilizáció és konszolidáció jegyeit hordozzák magukon, bár 2014-től kisebb csökkenést figyelhetünk meg. A megyék tekintetében átlagosan Pest megyében volt a legtöbb regisztrált esetszám. Jelentős volt még Budapest, Borsod megyében és Bács-Kiskun megyében. Amennyiben figyelembe vesszük a lakosságszámot, akkor megállapítható, hogy Heves megyében a legnagyobb a százezer főre jutó környezetkárosítás. A környezetkárosítás-bűncse-

lekmény típusai közül Magyarországon a talajszennyezés a leggyakoribb, de sokszor előfordul falopással, fakivágással elkövetett környezetkárosítás is. A bűncselekmény elkövetőinek vizsgálatából kiderült, hogy a legtöbb elkövető 30 év feletti, helyi lakosú, munkanélküli, roma nemzetiségű férfi, alacsony (8 általános) iskolai végzettséggel. Korábbi vizsgálataim során már kimutattam, hogy azon a településen volt a legtöbb falopással összefüggő bűncselekmény, ahol a legmagasabb az egyedülállók aránya, legmagasabb az alacsony iskolai végzettségűek aránya, ahol a legtöbb munkanélküli található, a legalacsonyabb a jövedelem, és ahol a roma nemzetiségűek aránya a legmagasabb. Erre a megállapításra jutottam akkor is, amikor összevettem a társadalomföldrajzi, településenkénti adatokat az összes elkövetett bűncselekmény mutatószámával. Az elkövetőknél a legtöbbször a negatív társadalomföldrajzi tényezők együttesen voltak jelen, azaz a munkanélküliséggel sújtottak jelentős aránya iskolázatlan és szakképzetlen. Ebből az is következik, hogy a környezettudatosságra nevelésben már az általános iskolai oktatásban is hiányosságok vannak. A környezet és természeti ismeretek oktatásával és terjesztésével az állami, önkormányzati intézmények és más szervezetek bevonásával, valamint a különböző hírközlő szervek (média) általi együttműködéssel elő kell segíteni, hogy a társadalom környezeti kultúrája növekedjen.

Véleményem szerint – ahogy a legtöbb bűncselekmény esetében – a környezeti károsítás elkövetésénél is a gazdasági tényezők, a gyors haszonszerzés játszanak főszerepet. A negatív magatartások gyakoriságának életkor, családi állapot, iskolai végzettség, anyagi és társadalmi helyzet szerinti eltérései a környezeti károsítással kapcsolatos bűncselekmény esetében is tettenérhetőek. Mivel a környezeti károsítások elkövetői legtöbbször helyi lakosok, ezért a leghatásosabb, ha a környezeti problémát lokálisan kezeljük, és a bűnmegelőzésnek is helyi szinten kell megvalósulnia. Szükség van társadalmi-szomszédi ellenőrző mechanizmusra, ellenőrző-szankcionáló mechanizmusra, szervezetekre. A biodiverzitásra ható emberi, társadalmi, gazdasági viszonyok mára megváltoztak. Az ember és környezetének viszonyrendszerét át kell értékelni, új kultúrát – etikát, szemléletet, megközelítéseket, értékeket – kell létrehozunk.

Felhasznált irodalom

- Ábrahám A. (2006): *A környezet- és természetkárosító bűncselekmények nyomozásának specifikus ismérvei*. In: Magyar K. (szerk.): *Környezet és természet*. Budapest: Nemzeti Nyomozó Iroda (belső kiadás)
- Erdei G. (2002): *A rendőrség és a határőrség hatása a bűnözés-földrajzra*. In: Hautzinger Z. – Gaál Gy. (szerk.): *Tanulmányok a „Határőrség és rendészet” című tudományos konferenciáról*. Pécs: Magyar Hadtudományi Társaság
- Erdei G. (2013): *A bűnözésföldrajz helye a földrajztudományban*. Hadtudományi Szemle, 4, 78–83.
- Fodor I. (2002): *Környezetföldrajz*. In: Tóth József (szerk.): *Általános Társadalomföldrajz II*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó
- Gönczöl K. (1991): *Bűnös szegények*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Horst, H. (1973): *Földrajz és bűnözés. Belügyi Szemle*, 7, 81–82.
- Kerecsi K. (2003): *A kriminológia és a büntetőpolitika kapcsolata*. In: Irk F. (szerk.): *Kriminológiai tanulmányok*. 40. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet
- Kobolka I. – Ritecz Gy. – Sallai J. (2003): *A Magyar Köztársaság államhatárának ezredforduló kriminál földrajza*. Szakmai Tudományos Közlemények. Budapest: Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Kutatóhely
- Korinek L. (2010): *Kriminológia I*. Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó
- Mátyás Sz. (2011): *A Debreceni Rendőrkapitányság kriminálgeográfiai elemzése*. Doktori (PhD.) értekezés. Debreceni Egyetem, Földtudományok Doktori Iskola
- Piskóti-Kovács Zs. (2014): *A bűnözésföldrajz modern irányzatainak alkalmazási lehetőségei különböző területi szinteken*. Doktori (PhD.) értekezés. Miskolci Egyetem, Műszaki Földtudományi Kar, Mikoviny Sámuel Földtudományok Doktori Iskola
- Tímár J. (2002): *Feminista földrajz*. In: Tóth József (szerk.): *Általános Társadalomföldrajz I-II*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó
- Tóth A. (2007): *A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében*. Doktori (PhD) értekezés, Debreceni Egyetem, Földtudományok Doktori Iskola
- Vigh J. (1998): *Kriminológiai alapismeretek*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó
- Vofkori L. (2003): *A földrajztudomány rendszertana*. Csikszere: Pro-Print Könyvkiadó